

# «У асабістым жыцці Караткевіча былі велізарныя трагедыі»

Пераможца Нацыянальнай літаратурнай прэміі ў намінацыі «Літаратурная крытыка» Дзяніс Марціновіч адкрывае малавядомыя старонкі біяграфіі пісьменніка

Кніга, дзякуючы якой вікторыя ўсміхнулася гэтаму маладому даследчыку, называецца «Жанчыны Уладзіміра Караткевіча». Карэспандэнт «Звязды» вырашыла запытацца ў Дзяніса Марціновіча, якія таямніцы яму ўдалося адкрыць у прыватным жыцці Караткевіча?..

Аўтар расказаў, што пісаць кнігу вырашыў не-выпадкова. Яму на вочы трапіліся некаторыя супадзенні ў асабістым жыцці герояў Караткевіча некалькіх твораў. Галоўныя героіні рамана «Леаніды не вернуцца да Зямлі» і апавесць «У снягах драмае вясна» мелі аднолькавае імя Алёнка. Больш за тое, яны траплялі ў падобныя сітуацыі. Гэта адразу зацікавіла даследчыка, яму захачелася высветліць: з'яўляецца гэта супадзеннямі ці праўдай, і падобнае, магчыма, адбывалася з пісьменнікам.

У архіве ён знайшоў ліставанне Уладзіміра Караткевіча з яго сябрам, якое ніколі не публікавалася. Там было вельмі шмат фрагментаў пра жанчыну, якую з упэўненасцю можна было назваць прататыпам Алёнки. Марціновіч убачыў, што фрагменты са свайго ліставання пісьменнік уключаў у рамана, амаль не змяняючы. Такім чынам высветлілася, што Караткевіч напісаў гісторыю свайго ўласнага каханья.

«Увогуле я вельмі люблю даведвацца, што было ў сапраўднасці, — гаворыць Дзяніс Марціновіч. — Напрыклад, усе ведаюць, што Ганна Карэніна кінулася пад цяжкі. Аднак у рэальнасці жанчына, якая была яе прататыпам, развялася з мужам і жыла са сваім абраннікам. Мне было цікава паглядзець, што насамрэч адбылося ў жыцці нашага класіка».

Пасля выхаду ў 2004 годзе ў газеце «Літаратура і мастацтва» серыі публікацый пад назвай «Паляванне на Алёнку» стала зразумела, што з гэтага можа атрымацца цэлая кніга. Аўтар узяўся за працу: часам пісаў больш актыўна, часам запавольваўся.

Паступова пачалі з'яўляцца дадатковыя звесткі. «Ёсць невялікая колькасць кніг пра Караткевіча. Напрыклад, успаміны Адама Мальдзіса, пэўныя іншыя крыніцы, і я выкарыстоўваў іх, — гаворыць Марціновіч. — Да таго ж працаваў у архівах — Беларускаім дзяржаўным музеі-архіве літаратуры і мастацтва і аддзеле рэдкай кнігі Цэнтральнай навуковай бібліятэкі Акадэміі навук».

Выкарыстаў аўтар таксама і інтэрв'ю з жанчынай, якая вучылася з жонкай Караткевіча ў адным класе. Яна ўзгадала некаторыя дэталі.

Увогуле кнізе, якая сёлета перамагла на Нацыянальнай літаратурнай прэміі, папярэднічала іншая, якая выйшла ў 2012 годзе і называлася «Дон-жуанскі спіс Караткевіча». Дзяніс Марціновіч адзначае:

— Караткевіч у асабістым жыцці быў не такім шчаслівым чалавекам, як нам падаецца. Цікава чытаць яго раманы, дзе апісваецца каханне... Аднак ён узяў шлюб толькі ў 40 гадоў. У яго асабістым жыцці былі велізарныя трагедыі. Ён збіраўся ажаніцца, але нявеста загінула ў аўтакатастрофе літаральна перад вяселлем. Была другая гісторыя, калі ён меў універсітэцкае каханне, у Кіеве, але яны развіталіся. Праз пэўны час гэта жанчына сама напісала яму, прапанавала аднавіць стасункі. Караткевіч адчуў эйфарыю, шчасце, бо ўсе гады памятаў былую сяброўку. Але неўзабаве атрымаў ліст ад яе знаёмай, у якім паведамлялася, што яго каханая выйшла замуж за іншага.

У рамана «Леаніды не вернуцца да Зямлі» апісваецца каханне да Ніны Молевай — рэальнай жанчыны, якая жыла дагэтуль у Маскве. Яна была сапраўды раковай прыгажуняй, таму Караткевіч перажываў супярэчлівыя пачуцці. «Яго вельмі натхнялі жанчыны, — адзначае Марціновіч. — Але ён не быў шчаслівым. Толькі калі пісьменнік нарэшце знайшоў жонку, усё змянілася. Аднак парадокс заключаецца ў тым, што яго найлепшыя тэксты прыпадаюць акурат на той час, калі ён быў нешчаслівы. Яго натхнялі душэўныя пакуты».

Калі знойдуцца новыя цікавыя факты, Дзяніс Марціновіч працягне распрацоўваць тэму асабістага жыцця Уладзіміра Караткевіча.

Ніна ШЧАРБАЧЭВІЧ. nina@zviazda.by

## ■ Старасвецкая мода

# НЕЯДОМЫЯ «КАЛАЧЫ» І КРЫЖЫ ПАМЕРАМ З ДАЛОНЬ

Як выглядалі галаўныя ўборы і ўпрыгажэнні беларусак стагоддзе таму?

Сучасныя дызайнеры выкарыстоўваюць у сваіх калекцыях капелюшы і хусткі, каб дапоўніць жаночы вобраз. Нашы продкі таксама насілі гэтыя аксесуары, але ў сваім выбары кіраваліся хутчэй не модай, а традыцыяй. Дзе на Беларусі жылі самыя экстравагантныя жанчыны, чаму на галаву адзявалі «гназдо бусла» і навошта так актыўна ўпрыгожвалі шыю?

## ПАЗНАЦЬ ЗЯМЛЯЧКУ ПА ХУСТЦЫ

Традыцыйны жаночы галаўны ўбор не толькі прыкрываў галаву ад холаду ці спякоты. Па ім пазнавалі сацыяльны статус і сямейнае становішча беларусак. Вянкі, якія ніяк не хавалі доўгіх валасоў, насілі незамужнія дзяўчаты. На вяселле жанчы-



Дзяўчына ў каптуры. Маладзечанскі раён.

Самымі распаўсюджанымі ўборамі былі, вядома, хусткі і наміткі. Але ў кожным рэгіёне яны адрозніваліся кампазіцыйнай арнаментай і тым, як павязваліся на галаву. Жанчыны скручвалі хусткі ў чубы, намотвалі наміткі на каркас, пакідалі «хвост» тканіны са спіны. У асобных мястэчках насілі «калач» — хустку, скручаную ў валік. Цёплая хустка-абхінатка, якая закрывала галаву і стан жанчыны па пояс, грэла беларусак узімку. Дызайн убораў часам падказвала сама прырода. Напрыклад, хусткі-буслянькі. Праз махры, якія навісалі над ілбом, яны сапраўды былі падобныя да гнязда бусла.

Для вырабу галаўных убораў выкарыстоўвалі лён, воўну і баваўну.

— Самай якаснай лічылася тоненькая, як марля, ільняная тканіна, якая ішла на выраб святочнай сярпанкі, — адзначае мастацтвазнаўца. — Такое далікатна апрацаванае палатно выкарыстоўвалі мяшчанкі. Звычайная жанчына не імкнулася часта мяняць строй, таму для вырабу паўсядзённага адзення ёй больш падыходзіла тоўстая шчыльная тканіна, якая мела лепшую носкасць.

## ПАДУШКІ І КАШЫ НА ГАЛАВЕ

Для абрадаў у беларусак былі асобныя галаўныя ўборы. Падчас вяселля дзявочыя вянок здымалі і надзявалі «завівала». Фактычна гэта вялікая намітка, памерам два на тры метры (увогуле даўжыня намітак магла дасягаць пяці метраў). Убор пакрываў галаву і насоўваўся на вочы. Канцы «завівала», накручаныя на «скалкі», падтыкалі за гарсэт, каб стварыць сілуэт з поўнымі высокімі грудзямі.

Вянок сустракаецца і на пахаванні. У беларускай традыцыі



Традыцыйныя ўборы давід-гарадчанак. 1930-я гады.



Падвічка (злева) і хустка ў Ляхавіцкім строі.

дзяўчат, якія не паспелі выйсці замуж пры жыцці і заўчасна памерлі, апраналі ў вясельны строй. Арнамент на адзенні і ўборы быў маркерам роду і нацыянальнасці. Лічылася, што паводле арнаменту жанчын пазнаюць на тым свеце сваякі. Пахаванне, дарэчы, адбывалася ў белым адзенні.

У асобных мястэчках насілі «калач» — хустку, скручаную ў валік. Цёплая хустка-абхінатка, якая закрывала галаву і стан жанчыны па пояс, грэла беларусак узімку.

Цікавы звычай — падвязваць наміткі пад бараду. Можа і жарт, але некаторыя кажуць, што гэта рабілася, каб прыкрыць рот балбатлівым жанчынам.

Самымі экстравагантнымі былі мяшчанкі з Давід-Гарадка. Пад свае высокія галаўныя ўборы, «падушачку» і «галовачку», яны падкладалі ўзбітыя валасы, каркас і нават сапраўдную падушку. Жанчыны маглі надзець на галаву плецены кош, а па ім завіць намітку. Убор давід-гарадчанак і сёння застаецца загадкай для даследчыкаў. Ёсць думка, што такая традыцыя пайшла ад татар, якія некалі жылі ў гэтай мясцовасці.

— Цікавая з'ява — рагацістыя галаўныя ўборы, — кажа Алесь Дзямідзенка. — Рабіліся каркасы пэўнай формы, хусткі падвязваліся так, каб тырчалі «рожкі». Беларусы ўводзілі казу і карову ў кола святочных персанажаў — угадайце звычай перапрацаўца на Каляды. Жанчыны, напэўна, хацелі асацыяваць сябе з такімі жывёламі.

## ТОЛЬКІ ПРЫРОДНЫЯ МАТЭРЫЯЛЫ

Упрыгожваць сябе жанчыны пачыналі з абшывання кашулі. Навошта бранзалеты, калі можна аздобіць рукавы брыжыкамі, а гарлавіну — каўняром? Гэта не пустое ўпрыгожванне, якое

яно, магчыма, для сучаснага чалавека, а абярэгавае. Кожны чырвоны радок на кашулі ці фартушку засцерагаў чалавека ад злага. Нашы продкі верылі, што нават калі яны апранутыя, на целе застаюцца ўваходы для нечага нячыстага і бруднага. Таму невыпадкова гэтыя ўваходы — падол адзення, месцы заканчэння кашулі — актыўна насычалі чырвоным арнаментом, які дапамагаў адпужваць хваробы.

Модныя сёння накладныя каўнерыкі беларускі насілі яшчэ стагоддзе таму. Жанчыны таксама любілі надзяваць крыжыкі, ланцужкі з медальёнамі, каралі, пацеркі з пафарбаваных каменячыкаў. Жыхаркі Брагінскага раёна ўпрыгожвалі шыю «пляцёнкай» — стужкай тканіны, на якую нашывалі бісер пэўным узорам (звычайна чырвона-белыя ромбы).

— Матэрыялы, з якіх рабілі ўпрыгажэнні, — гэта бурштывы,



Жанчына паказвае, як надзявалі «завівала».

каменячыкі, гліна, падсушаныя ягады, косткі, дрэва. Усё, што магла даць прырода, — тлумачыць мастацтвазнаўца.

Вялізныя аксесуары насілі багатыя давід-гарадчанкі. Жанчыны надзявалі крыжы памерам з далонь, якія звісалі да пояса ці падтыкаліся, як у святароў. Польшы ўнутры крыжы вырабляліся з латуні або серабра і аздабляліся стылізаванай выявай Хрыста.

Наталля ЛУБНЕЎСКАЯ. lubneuskaya@zviazda.by